

Berlinda De Bruyckere, *Into One-Another III*, 2010 - 2011, Foto Mirjam Devriendt
© Sabam Belgium 2015.

[K] **ANATOMIE VAN HET LIJDEN.
OVERZICHTSTENTONSTELLING
VAN BERLINDE DE BRUYCKERE**

Met haar bedwelmende overzichtsexpositie doet Berlinda De Bruyckere vergeten dat het Stedelijk Museum voor Actuele Kunst (S.M.A.K.) in Gent geen ideaal museumgebouw is. Haar verwrongen lichamen van was, de paardenkadavers, de dekens en de vele tekeningen vullen de zalen met menselijk lijden en smeken de toeschouwer om erbarmen. De overgrote meerderheid van de werken was niet eerder in Vlaanderen te zien. *Sculptures & Drawings 2000-2014* reist na Gent (tot 15 februari 2015) naar het Gemeentemuseum in Den Haag (28 februari tot 17 mei 2015) en het Oostenrijkse Kunsthaus Bregenz (vanaf 18 april) 2015 – weliswaar in een gewijzigde samenstelling.

Werk van Berlinda De Bruyckere (1964, Gent) was de voorbije tien jaar in vele musea en galleries te zien, maar nauwelijks in haar eigen land. In het Kunsthaus in Zürich zag ik een jaar of acht geleden haar *Speechless Grey Horse* (2004) geveld op de vloer liggen, omringd door Pollock, Newman, Ryman en Warhol. Een paar jaren later stootte ik in de Saatchi gallery in Londen opnieuw op gefragmenteerde paardensculpturen van de Gentse kunstenaar. Met

hun afluivende anatomie vulden ze de kamer met een mengeling van droefenis en berusting.

“Waarom hier wel en thuis niet?”, dacht ik toen. De bijna-onzichtbaarheid van De Bruyckere in eigen land na haar laatste solotentoonstelling in 2002 heeft deels ook te maken met de galleries waarmee ze in de loop der jaren is gaan samenwerken. Rond 1999 ontstond de relatie met de bescheiden galerie Galleria Continua in het Toscaanse San Gimignano. Ongeveer gelijktijdig met de groeiende reputatie van de kunstenaar ontwikkelde Galleria Continua zich tot een jonge galerie met internationale allures. In 2002 zocht de befaamde galerie Hauser & Wirth contact, nadat de galeriehouders in Venetië werk van De Bruyckere had gezien. Hauser & Wirth bereikt kapitaalkrachtige kunstliefhebbers en instituten via vestigingen in New York, Londen en Zürich.

Inmiddels is de honger van haar landgenoten dus gestild met het eerste zogenaamde *midcareer* overzicht van Berlinda De Bruyckere in haar geboortestad. Het vertrekpunt van de expositie in het S.M.A.K. was *Kreupelhout*. Deze wassen sculptuur was eerder te zien in het Belgische paviljoen tijdens de Biënnale van Venetië in 2013, waar de Zuid-Afrikaanse schrijver J.M. Coetzee en S.M.A.K.-directeur Philippe Van Cauteren als curator fungeerden. *Kreupelhout* stelt een oude, ontwortelde

iep voor die de hele zaal vult. Zijn doorbloede takken zijn rond de knoesten en onder de oksels omzwachteld met windsels en dekens.

In Gent krijgt het werk meer daglicht dan in Venetië. Maar de parketvloer, in antraciet gebeitst, tempert dat invallende Gentse licht weer. Er hangt een rouwige atmosfeer in de museumzalen, die spaarzaam gevuld zijn met een honderdtal werken van de laatste vijftien jaar.

Het overzicht volgt niet de chronologische ontwikkeling van het oeuvre. De vroege, minimalistisch ogende werken, grote metalen kooien, zijn in Gent bijvoorbeeld niet te zien. Opvallend zijn de vele, fragiele tekeningen tegen de wand die als een soort thematisch rijgsnoer de clusters van sculpturen in de zalen samenbinden. Wandelend door de zalen krijg je het gevoel door een mausoleum voor de nietigen der aarde te wandelen.

Vitrinekasten bevatten bleke, dooraderde lichamen die geveld lijken te zijn. In de antropomorfe beelden van de Gentse slagersdochter ontbreken het hoofd en het gezicht meestal, maar vaak zijn lichamen met elkaar verstrengeld. In haar wassen sculpturen verzoent De Bruyckere de harmonische dynamiek van Rodin met de onbarmhartigheid van de Britse schilder Lucian Freud. De tastende blik van de kijker blijft haperen bij ontroerende, anatomische details, zoals de positie van de voeten van een op zijn zij liggende man of de wervels van een gekromde, magere rug. Die aangrijpende, sensuele details roepen niet alleen betrokkenheid op, ze laten ook associaties ontstaan met beelden van slachtoffers van actuele gruweldaden.

Tegelijk is de christelijke iconografie rond de lijdende Christus nooit ver weg. Bij de werken *Schmerzenmann I* en *II* is de verwantschap met de zestiende-eeuwse Duitse schilder Lucas Cranach de Oude onontkoombaar. Maar in deze beklemmende beelden en tekeningen van gefragmenteerde lijven rond een paal weerklinken ook weer echo's van actuele kruisigingen, opknoppingen en spietsingen. Dat is de grote kracht van De Bruyckere: ze appelleert zowel aan de christelijke kunsttraditie als aan beelden van actuele uitwassen van haat en onverdraagzaamheid.

De kunstenaar put veelvuldig uit de nooit opdrogende poel van lijden in dit aardse tranendal,

zo blijkt ook uit haar eerste, rijk geïllustreerde monografie, die ter gelegenheid van deze expositie bij het Mercatorfonds verschijnt. De monografie bevat onuitgegeven filosofische essays van filosoof en kunsttheoreticus Emmanuel Alloa (Universität Sankt-Gallen) en van kunsthistorica Angela Mengoni (Universit  IUAV, Venetië). Mengoni begint haar tekst met een beschrijving van een fragment uit *Hiroshima mon amour*, de film van Alain Renais en Marguerite Duras. De parallel tussen de film en het oeuvre van De Bruyckere is duidelijk: tegenover het vreselijke, onnoemelijke lijden kan de kunstenaar als een soort bemiddelaar fungeren die de schuld tegenover de doden aflost met de middelen die hem of haar ter beschikking staan. Verderop in het boek ontvouwt curator Carrion-Murayari (New York) gevoelige bespiegelingen bij het grafische oeuvre van De Bruyckere.

Minstens even interessant zijn de uitvouwbare bladen die een inkijk bieden in de visuele bronnen of het geheugen van de kunstenaar: naast afbeeldingen van pi ta's zien we ook foto's van opknoppingen, vluchtelingen die proberen te overleven en de ravage van aanslagen.

De Bruyckere weet deze ellende in haar kunst te sublimeren door te focussen op de tactiele anatomie van het anonieme, lijdende slachtoffer. Geduldig kneedt en kleurt ze met haar medewerkers de zachte was tot sculpturen die woordeloze troost bieden. Of ze maakt afgietsels van paardenkadavers die ze overtrekt met de aabare, glanzende paardenhuid. Met de beelden van paardenkadavers brak ze internationaal door. De sculpturen vloeiden voort uit een installatie in het In Flanders Fields Museum in Ieper (2000) waarin ze het dodelijke geploeter aan het IJzerfront verbeeldde.

Takken en de bomen in was vormen een andere rode draad, die uitmondde in de installatie *Kreupelhout*. Bomen kregen al in de jaren negentig een plaats in het artistieke universum van De Bruyckere, en in een installatie in het Oost-Vlaamse Vlassenbroek laat ze een populier zelfs huilen. Het vermogen om te lijden, te treuren en te troosten is voor de kunstenaar duidelijk geen exclusief menselijke eigenschap.

Een minder bekende inspiratiebron zijn de expressieve lijven van dansers. De Bruyckere volgt de producties van haar stadsgenoot Alain Platel met zijn

Berlinde De Bruyckere, *Schmerzenmann I*, 2006, Foto Mirjam Devriendt.

compagnie Les Ballets C de la B al jaren en vertaalt houdingen van dansers in haar wassen sculpturen. Vooral met de Portugese danser Romeu Runa heeft ze een bijzondere band. Runa staat geregeld model in haar atelier, zoals blijkt uit de reeks tekeningen met de titel *Romeu My Deer*. Daarin poseert de danser met de wassen geweien die elders in de S.M.A.K.-tentoonstelling aan vleeshaken zijn opgehangen. Romeu wordt in de tekeningen afgebeeld met een opgerichte penis, als een soort sater uit de Griekse mythologie.

De Portugese danser maakte in 2012 de performance *Romeu My Deer*, die geïnspireerd is door het werk van De Bruyckere. Hij bracht deze performance ook in het S.M.A.K., het weekend na de opening van de expositie.

Een van de sterke kanten van de uitstekende tentoonstelling in Gent, en straks in Den Haag en Bregenz, is precies die rode draad van tekeningen en schilderijen op papier die alles met elkaar verbindt.

De driedimensionale sculpturen imponeren en overdonderen, maar de impact wint aan diepte en emotionele betekenis terwijl je die bescheiden tekeningen aan de wand bekijkt.

ERIC BRACKE

Expositie: Berlinde De Bruyckere, *Sculptures & Drawings 2000-2014*, tot 15 februari 2015 in S.M.A.K. Gent, www.smak.be. Daarna in het Gemeentemuseum in Den Haag (28 februari tot 17 mei 2015, www.gemeentemuseum.nl) en het Oostenrijkse Kunsthau Bregenz (vanaf 18 april, www.kunsthau-bregenz.at).

Catalogus: *Berlinde De Bruyckere*, met teksten van Angela Mengoni, Emmanuel Alloa, Gary Carrion-Murayari, Caroline Lamarche, J.M. Coetzee & Philippe Van Cauteren, Mercatorfonds, Brussel, 2014, 304 p. Beschikbaar in het Nederlands, Frans en Engels.